

EUSKARA MESTIZUA

“Mestizua”, itz gordin eta itsusi ori ez da gurea, ez da euskalduna. Izen ori aipatzeak nazka ematen dit. Euskara garbian, -nasta edo- nasia, naikoa izan-go litzake esanai berdiña izateko. Nolako kaltea egiten digun bide oker orrek nolabait agertzen digu. Zenbateraño nazka ematen dien batzuei euskararen egokitasunak, ortarako indar berexia du, baita ere.

MESTIZAJEA

Izkuntza indartsuak askotan izkuntza txikiak bereganatu dituzte. Lendabizi izkuntza nagusiaren itz batzuek sartu, gero esaldi osoak, egun batean baita aditza utzi edo galdu, azkenean ito; izkuntza txikia mordollo bat egiña biurtu. Ori askotan Ameriketako Indio'tarrekin gertatu da. Bertako izkuntzak ondo kutsatuak utzi dituzte erdararekin. Azkenean norberaren izkuntzak uzten dituzte ta arrotzarena artzen. Orixe bera gertatu zaigu guri. Orrelaxe galdu zaigu euskara Naparroa'ko lurralde geyenetan, baita Araba'n eta Bizkai'ko adar galanta batean.

ASPALDIKO GAITZA

Latin izkuntzatik euskararat sartu zaigun itz pilla ba dugu, adibidez “PAKEA”, “LEGEA”, “BIDEA”, “MENDIA”, “GALTZARRA”, “KALOSTREA” eta abar.

Elizaren bidez, erlijioari buruz ikaragarritzko izkuntzaren nasketa sartu zitzai-gun.

Juan de Irazusta, Hernialde'ko erretorena daukagu eredurik ezaugarriena. Oraindik gaur esaten zidan buruz aiton batek Hernialde'ko erretorak Astete kristauikasbidetik egindako itzulpen batean ikasitako esaldia: “Nor da Jaungoikoa?”. “JAUNGOIKOA, INFINITAMENTE PODEROSO TA SABIOA, PRINZPIO TA FINA GAUZA GUZTIENA”. A ze zozua au egin zuna! Ori egiten etzuen siesta garai askorik galdu.

Juan de Irazusta'ren lendabiziko itzulpenaren argitaldiak naikoa esaten du: *“Doctrina Cristiana Aita Gaspar Astete Jesuitac erderaz eguiña. Ipiñi zuan eusqueraz D. Juan de Yrazusta, Erretore Hernialdecoac, ceña dan Provincia Guipuzcoacoan eta añaditu cion Encarnacioco, eta Eucaristiaco Misterioen explicacioa, bayta ere confesio on baten condicioac, eta Acto Fedeco, Esperantzaco, ta Caridadecoac. Tolosan 1797 urtean”.*

Oso errex irabazi lezake euskara mestizuaeren txapelketa.

Beste erredua oso ezaguna San Inazio'ren eresialdian daukagu:

“Inazio gure patroia aundia
Jesus'en konpañia,
fundatu eta dezu armatu...”

Jaunari esker Batikano'ko II'garren batzarraren ondotik egin ziren liturgiaren itzulpenak, era bat bestelakoak dire. On Manuel Lekuona'ren ardurapenean egiñak zeuden. Euskal joskeraren nagusitza osoa zeukan zorionez. Ala guztiz ere itz nastu batzuek, aspalditik erabilliak direnak sartzea, atsegin zitzaion. Ara eredu batzuek: "SANTUA, GRAZIA, ESPIRITUA, PEKATU, MISTERIO, SALBAZIOA, PAKEA, BIRJIÑA, MUNDOA, BEDEINKATUA, KALIZA, ERREINUA, TENTALDIA, KONTRA, TESTIGU eta abar eta abar".

MESTIZAJE BERRIA

Gaur euskara ondo nastutzeko gogoia dutela batzuek ezin ukatu. Ez dire nolanaiko nastutzaileak gañera. Filologia ikasketak amaituak dituztela ta nai dutena egiteko eskubideak dauzkutela uste. Zaborkeriak sartuaz euskara barrerarik lertzen ari dire. Eredu geyegi dauzkagu, baina bat bakarrik azalduko dut. Nor den ez dugu esango. Nolako ostikoa ematen dion euskarari bai. Oso liburu polit baten itzaurretik artua dago, 1992'garren urtean argitaratua. Oso idazle ezagun baten lana da:

"Dibulgazio zientifikoa ez da zientzia selektiboaren alorra, ez fundamentu gabeko dibulgazioaren zaborra".

Ara beste eredu bat, orrialde berdiñetik artua:

"Baina dibulgazio zientifikoa izateaz gain han duzue marrazkien arte-sano sano eta artatsu baten lana, bere marrazki "bizidunekin" egunero-ko kutsadura bisual itsusia garbitzen diguna, eta erraldoikeriaren eta pragmatismo ekonomizistaren zauri hilgarriak sendotzen dizkiguna".

Benetan sari bat irabazi bear luke. Utzi du jolasketa ortan euskararen atsa. Gure izkuntza ondatzen dute era bat. Ori egiten dutenak euskararen etsaiak dire.

ERRIAREN EUSKARA EGOKIA

Gauza bat garbiasko aitortu bearra daukagu; toki askotan erriak euskara aberatsa ta egokia erabiltzen du. Zertan ikusten da ori? Batez ere esaldien joskeran eta itzen berexitasunean.

Izkuntzarekin baita ere, lurrarekin gertatzen dena ikusten dugu. Ebaki sakon bat edo azterketa zorrotz bat egin ezkerro, garai ezberdiñen aztarnak agertzen dire; gaurkoak batzuek, besteak oso antziñakoak, itz mestizoak emen eta oso gureak an, zaborkeria ta bitxiak. Etxe batean sartuta izkuntza aelbarria entzun dezakegu, aldamenian berriz berexitasun egokiena baita billatu. Ustekabian altxorra eskuratzen duzu. Ortarako lana egin bear.

Nola esango ote zen "PAKEA" euskaraz, askotan galdetzen nion nere buruari. Latin izkuntzatik datorkigun itz orren aurretik, gauza berdina esateko beste itzen bat izango genula garbi iduritzen zitzaidan. Ain errex utzi genuen itz ori, nunbait edo noizbait erabiltzen ote da oraindik? Galdezka nenbillela, Martin Olazar apaizak erakutsi zidan bidea: "Beste bizitzara joan leiken, ONEZ-KOAK egitera joan naiz", esaten dute Tolosa inguruan.

Bide ortik lortu bear genituzke legeari buruz euskal itz zarrak. Ba dago lana askorentzat.

MESTIZAJEAREN GARBIKETA

Gure itz egokiak eta jatorrak dauzkagunean ezin ditugu utzi, arrotzenak arzteko. Oyuka esan bearra: "Gureak beti erabilli eta itz arrotzak baztertu". Gaiñera beti joskera zaindu bearra dago. Ortarako belarria euki beti adi eta begiak erne. Erriak egoki esaten dunari eutsi. Mestizoak arrotz usaia dauka. Garbiketa egiten benetan alegindu. Jarri ditzagun eredu batzuek:

"Segi, segi", askotan entzuten dugu. Ez al da obeto "Jarrai"?

"Zoaz kanpora", oso sartua dago. Euskaraz ez ote litzake obeto, "zoaz atadira edo landara".

"Zure kontra", "zure aurka", esan bearrean.

"Ze diferenzia", "ze aldea" obeto dago.

"Zure falta", "zure okerra" jatorragoa.

"Sayatu" itzaren ordezt "alegindu".

"Legea" itzaren ordezt "araua".

"Arma" erabilli bearrean, "eskiloa" zarra ta ezaguna da.

"Ibilli kontuz" askotan esaten duguna, "ibilli poliki" esan bearra.

Zenbateraño sartu zaigun "pensatu"! Orren ordezt, esaldiak eskatzen duna sartu bear: "uste edo asmatu edo -zer diozu?".

"Bueno, bueno" edo "beno, beno" entzuten diegu askotan euskaraz ari direneri; "ondo, ondo" esatea ez ote litzake obeto?

Neronek idatzi dut "Naparroan zear". "Zear" itz ori ez ote dator "cer-car" erdal itzetik? "Naparroan barrena" egokiago izango litzake.

Ba ditugu iru itz oso sartuak dauzkagunak eta nolabait garbitu bearrak: "balioa" (indar aundikoa), "meritua" (sarigarria), eta zailena "arra-zoia" (itzbidea).

Egitaz, aurrak euskalduntzeko, andereñoek ba daukate zer egin aditzen itz zarrak erakusten; adibidez "erantzi atorra" eta "erantsi margoa". Berexi bearrak ondo ikasteko euskal itz berri jatorrak. Gainerakoan ikasleak "pegatu margoa" esango lukete.

Zenbat aldiz esaten dugu "problema", "buruaustea" esan bearrean. Edo "exkursioa", "txango" itzaren ordezt.

Denak daukagu itzen zerrenda luzea ikasi bearra beste izkuntzetan; gauza berdiña euskaraz gertatzen zaiguna. Ondo ikasteko ariketak bearrezkoak dire. Ara ale batzuek: URLURTARRA (anfibioa), IZENLAGUNA (adjetiboa), GUDARRIAK (soldadu), ALDERDIA (partidua), BEROGALLUA (kalefazioa), KASPELA (kazuela), APAINKETA (moda), eta abar.

EUSKARA ZAINDU

Euskara maite dunentzat, zaindu bearra du. Beste gauz askokin gertatzen den bezala.

Izkuntzaren nasketak garbitu bearrak daude, baita errian gure itz zarrak, eta joskera egokiak billatzen eta jasotzen alegindu bearrak gaude. Bitxiak arkitzen ditugunean, den denak gorde. Berez ez da ezer sortzen. Lanaren bidez egiten da etorkizuna, baita ere izkuntzaren egokitasuna. Lan ori gure erriari zor diogu.

LATXAGA